

Spis treści

WPROWADZENIE TŁUMACZA DO DRUGIEGO WYDANIA POLSKIEGO	9
WSTĘP. JAKI CEL STAWIA SOBIE PSYCHOLOGIA RELIGII?	11
Psychologia religii – psychologizm – psychologia pastoralna	12
Co jest religijne, a co duchowe?	15
Różnorodność religijności wyjaśnianej w „koherentnym eklektyzmie”	16
Psychologia religii jako nauka o układzie nerwowym i jako „neuroteologia”?	17

Cześć pierwsza

RELIGIJNOŚĆ JAKO ELEMENT OSOBOWOŚCI. JEJ PRZEWAŻAJĄCE CZYNNIKI INTRAPSYCHICZNE

Różnorodność form religijności – badania kwestionariuszami wielowymiarowymi	23
Religijność: wewnętrzna czy zewnętrzna?	24
Religijność ujęta wielowymiarowo jako zgodność z prawdami wiary, praktyka wiary, doświadczenie wiary, wiedza na temat wiary i konsekwencje płynące z wiary?	27

Rozdział 1

RELIGIJNOŚĆ W RÓŻNORODNOŚCI MOTYWÓW WEWNĘTRZNYCH	29
Sekcja 1. Motywy – ile i jakie? Dyskusja historyczno-systematyczna	33
I. Religijność – szukanie ochrony? Stanowisko teorii instynktów Iwana P. Pawłowa	33
II. Religijność – nadzieja na nieśmiertelność? Stanowisko Bronisława Malinowskiego oraz teorii opanowywania trwogi	35
III. Religijność – natręctwo i regresyjne pragnienie ochrony? Stanowisko psychoanalitycznej koncepcji Sigmunda Freuda	38
Religijność jako natręctwo i wina	38
Kompleks Edypa, poczucie winy, zwierzę totemiczne, idea Boga-Ojca	40
Religijność jako regresyjne pragnienie ochrony ze strony wszechmocnego ojca?	42
Ocena hipotezy o nerwicy natręctw	45
Ocena hipotezy o regresji i hipotezy o spełnieniu pragnień	46
IV. Religijność – problem poczucia własnej wartości? Stanowisko teorii relacji z obiektem	48
V. Religijność – z potrzeby bliskości i bezpieczeństwa? Stanowisko teorii przywiązania	50
Ocena stanowiska teorii przywiązania	52
VI. Religijność – gotowość do interpretacji motywowanych ciekawością, kontrolą i wartością samego siebie? Stanowisko teorii atrybucji	53
Ocena stanowiska teorii atrybucji	56
VII. Religijność – zakorzeniona w pragnieniach, wartościach i w pytaniu o sens? Stanowisko wielości motywów Gordona W. Allporta	57

Sekcja 2. Motywy decydujące o rozwinięciu się różnych przejawów religijności. Koncepcja heurystyczna.	60
I. Między sumiennością a skrupulatnością. Gotowość do samokontroli moralnej	62
Sumiennosc – przy jakim udziale lęku?	66
Perfekcjonizm z komponentem religijnym	68
Zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne w formie religijnej czy też z komponentem religijnym?	70
II. Optymizm magiczny czy „religia okopu”? Dążenie do kontroli zewnętrznej ważnych zdarzeń życiowych oraz do radzenia sobie z sytuacjami trudnymi	74
Czym jest dążenie do kontroli?	74
Magia – kontrola za pomocą sił działających w dużym stopniu automatycznie	77
Modlitwa prośby – między pasywnym oczekiwaniem kontroli zewnętrznej a radzeniem sobie z sytuacjami trudnymi	82
„Religia okopu”	89
Co sprawia, że religijne strategie radzenia sobie z sytuacjami trudnymi działają korzystnie?	89
Radzenie sobie z ciężką chorobą fizyczną	93
Radzenie sobie z lękiem	95
„Siła Większa od nas samych” w programie Anonimowych Alkoholików	96
Ekstazyjne poczucie bezpieczeństwa	98
Radzenie sobie ze stratą w procesie żałoby	100
III. Pozaspołeczne źródło pozytywnej bliskości emocjonalnej? Dążenie do poczucia pozytywnej wartości własnej	103
Czym jest dążenie do poczucia pozytywnej wartości własnej?	104
Kiedy religijność działa jako środek podtrzymania własnej wartości, a kiedy nie?	106
Poczucie własnej wartości i obraz Boga oddziałują na siebie	112
Jak problematyczne dążenie do doświadczenia własnej wartości może wpływać na religijność?	114
Potrzeba uznania jako narcystyczne przekonanie o byciu wybranym	116
Potrzeba uznania jako duma wynikająca z dokonań i z cnoty	119
Fanatyzm oraz „przewartościowana idea” jako potwierdzenie własnej wartości?	119
IV. Wielbienie ponad obowiązkiem i wyrachowaniem? Gotowość do dziękowania i uwielbienia	121
Wdzięczność	122
Uwielbienie	125
V. Czy wiara czyni współczującym a współczucie wierzącym? Gotowość do wrażliwości prospołecznej i zachowań prospołecznych	127
Zachowania prospołeczne	128
Czy religijność sprzyja wrażliwości prospołecznej i zachowaniom prospołecznym?	129
W jaki sposób religijność może sprzyjać zachowaniom prospołecznym?	131
Co ogranicza lub uniemożliwia wpływ religijności?	135
Uprzedzenia „religijne” a przemoc: czy religijność sprzyja zachowaniom antyspołecznym?	137
Wrogość w stosunku do obcych – uprzedzenia o charakterze etnicznym i rasistowskim?	138
Przemoc „religijna” – święta wojna?	140

VI. Religijność określana jedynie przez emocje czy także przez poznanie?	
Zainteresowanie światopoglądem naukowym i logiczną koherencją	145
Poznanie światopoglądowe jako ciekawość i myślenie problemowe . . .	147
Pragnienie koherencji logicznej: światopoglądowe badanie rzeczywistości	148
Do jakiego stopnia przekonania religijne określone są przez poznanie?	149
Autorytarne, emocjonalistyczne i intuicjonistyczne pojmowanie wiary . . .	151
Wyraźne stany pewności – refleksyjnie czy bezrefleksyjnie?	152
Dogmatyzm – fundamentalizm	155
Blok rozszerzający 1. Obrazy Boga – God concepts	162
Odbicia różnorodności myślenia religijnego i przeżyć religijnych	162
Wpływy kultury religijnej i nauczania religijnego	163
Wpływy rodzinne i intrapsychiczne	164
Obraz Boga a spostrzeganie rodziców	165
Obraz Boga a styl przywiązania	167
Obraz Boga a rola płciowa (gender)	168
Obraz Boga, obraz siebie i inne cechy osobowości	168
Próba interpretacji	170
Blok rozszerzający 2. Jak rozwija się religijność?	172
Co wiemy na temat rozwoju religijnego?	172
Stanowiska wyjaśniające	175
Rozdział 2	
RELIGIJNOŚĆ W WIEŁOŚCI FORM ZRÓWNOWAŻONYCH I ZABURZONYCH EMOCJI	180
Z historii badań: W. James – R. Otto – R. Stark – A. Greeley	180
I. Co przesądza o religijnym charakterze uczuć religijnych?	183
Przekonania religijne – czyste <i>over-beliefs</i> ?	186
II. Jakie techniki psychologiczne pobudzają przeżycia religijne?	187
Ze strony komponentu poznawczego: jak religijne przekonania i symbole mogą inicjować przeżycie?	188
Postawa ciała, gesty, muzyka: zakres komponentu ekspresji i komponentu motywacyjnego	194
Kontrolowanie oddechu, post, halucynogeny: zakres komponentu neurofizjologicznego	196
III. Ekstaza: stan wyjątkowy czy zaburzenie psychiczne?	198
Ekstaza w kontekście psychoz	199
Ekstaza w kontekście konfliktów emocjonalnych	200
Ekstaza jako niepatologiczny stan wyjątkowy	202
IV. Religijność w poważnych pod względem klinicznym stanach depresji	202
V. Urojenia religijne chorujących na schizofrenię jako próba radzenia sobie z trudnościami	204
Rozdział 3	
RELIGIJNOŚĆ W RÓŻNORODNOŚCI ODMIENNYCH STANÓW ŚWIADOMOŚCI	208
Dwie podstawowe zmiany świadomości <i>ja</i>	208
I. Doświadczenia objawienia i doświadczenia opętania	209
Doświadczenia objawienia, wizje i czynności przy udziale medium . . .	210
Wizje i głosy	211
Grupa 1: wizje i głosy – spontanicznie i emocjonalnie	213
Grupa 2: wizje i głosy – wywołane przez samego siebie i kompleksowe	215
Pewna szczególna forma: doświadczenia z pogranicza śmierci	219
Czynności automatyczne, czynności przy udziale medium (spirytyzm) . . .	220

Glosolalia – rodzaj mówienia automatycznego?	222
Doświadczenia opętania	224
Stygmatyzacja	227
II. Mistyczne przeżycia zjednoczenia	228
Wspólny rdzeń przeżyć mistycznych	231
(1) Charakter inspiracyjny – „Już nie ja działam, lecz jedynie transcendentne”	234
(2) „Rozpłynięcie się indywidualności” – „Już nie ja poznaję i jestem, lecz jedynie transcendentne”	236
Różnorodność przeżyć mistycznych	239
Rozdział 4	
RELIGIJNOŚĆ A DOBROSTAN SUBIEKTYWNY	243
I. Czy religijność wpływa niekorzystnie na dobrostan subiektywny?	244
II. Czy religijność wpływa korzystnie na dobrostan subiektywny?	245
Czy religijność wzmacnia zadowolenie z życia i poczucie bycia szczęśliwym?	247
III. Czy dobrostan subiektywny lub jego brak wpływa w określony sposób na religijność?	250
Część druga	
RELIGIJNOŚĆ W OBSZARZE ODDZIAŁYWANIA WPŁYWÓW SPOŁECZNYCH. WARUNKI PSYCHOSPOŁECZNE I WZAJEMNE ODDZIAŁYWANIA	
Rozdział 5	
RELIGIJNOŚĆ W OBSZARZE NAPIĘCIA MIĘDZY SOCJALIZACJĄ A SAMOWYCHOWANIEM ...	257
I. Społeczne procesy uczenia się	260
Uczenie się przez modelowanie (uczenie się przez obserwację)	260
Uczenie się przez instruowanie	261
Uczenie się przez wzmocnienie społeczne i przez potwierdzenie społeczne	262
II. Indywidualne procesy uczenia się	264
Uczenie się przez zrozumienie (wgląd)	264
Uczenie się przez samowzmocnienie	264
Uczenie się przez własną aktywność	265
Rozdział 6	
UDZIAŁ W ŻYCIU DUCHOWEJ GRUPY: UBOGACENIE CZY ELEMENT RYZYKA?	266
I. Dyskusja na temat „kultów destruktywnych”	266
Ubogacenie (zasoby) czy czynnik ryzyka?	268
Dlaczego ludzie wstępują do duchowych grup?	270
II. Propagowanie informacji i rekrutacja. Jakich potrzeb i motywów się dotyka?	272
III. Grupa. Klimat, który daje oparcie czy uzależnia?	273
IV. „Mistrz”. Relacja, która rozjaśnia czy ubezwłasnowolnia?	275
V. Szkolenie. Wpływ pobudzający czy narzucający nową tożsamość?	279
Pomocne towarzyszenie	281
Suplement: CZY PRZEŻYCIA RELIGIJNE SĄ ZAKORZENIONE W ARCHETYPACH NIEŚWIADOMOŚCI ZBIOROWEJ?	283
WYKAZ LITERATURY	289
SPIS TABEL I RYCIN	317
SPIS OPISU PRZYPADKÓW	318
INDEKS OSÓB	319
INDEKS POJĘĆ	330
O AUTORZE	336